

Lp. maaeluminister härra Arvo Aller
Maaeluministeerium

29. oktoober 2020.a.

COVID-19 pandeemia mõjud põllumajanduses ja erakorralise toetuse vajadus

Lugupeetud maaeluminister härra Arvo Aller!

Eestimaa Talupidajate Keskliit, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda ja MTÜ Eesti Noortalunikud pöörduvad Teie poole, et pöörata tähelepanu COVID-19 viirusepuhangust ja muudest asjaoludest tekkinud märkimisväärsetele probleemidele põllumajandussektoris. Käesolev majanduskriis ei ole puutumata jätnud ka põllumajandussektorit ja -turgusid, eelkõige on negatiivsed mõjud avaldunud piimakarja-, lihaveise-, sea- ja lambakasvatases, aiandussektoris ja kartulikasvatases ning maheteraviljakasvatases. Tekkinud turuolukorras ei kata toodangu turustamisest saadav tulu tootmiseks tehtavaid kulutusi. Madalast turuhinnast tekkinud tulupuudujääk on märkimisväärselt vähendanud põllumajandustootjate sissetulekuid.

Ebakindlus majanduses püsib, mistõttu peame valmis olema olukorraks, kus turuolukord kiiresti ei parane. Tunnustame valitsuse ja Riigikogu kevadisi otsuseid, mille tulemusel on probleemide leevendamiseks eraldatud põllumajandussektorile vahendeid laenude ja käenduste andmiseks, kuid praegune turuolukord nõuab ka riigi erakorralist sekkumist siseriiklike toetuste kaudu.

Põllumajandussektori toetamise vajadust ja olulisust on tunnetanud ka Euroopa Komisjon, kes on majanduse toetamiseks kehtestanud ajutise riigiabi raamistiku. See raamistik võimaldab tavapärasest suuremas mahus siseriiklikult toetada kriisis olevaid põllumajandussektoreid ja rakendada kriisiabi meetmeid. Ajutine riigiabi raamistik kehtis algselt kuni 31. detsembrini 2020, kuid Euroopa Komisjon on seda pikendanud kuni 30. juunini 2021, mis võimaldab ka Eesti järgmise aasta riigieelarvest finantseeritavaid siseriiklikke põllumajandustoetusi anda selle raamistiku alusel.

Taluliidu, Põllumajanduskoja ja Eesti Noortalunike hinnangul vajavad COVID-19 pandeemia mõjude leevendamiseks põllumajandussektori ettevõtted erakorralist toetust kokku hinnanguliselt ca 24 miljoni euro ulatuses.

Oluline on silmas pidada, et Eesti põllumajandustootjad konkureerivad oma toodangu müümisel teiste Euroopa Liidu liikmesriikide ettevõtjatega, eelkõige meie lähinaabritega. Meie jaoks oluline konkurent **Läti on eelpool nimetatud ajutise riigiabi reeglilikul alusel toetanud oma põllumajandust, kalandust ja toidutootmist kahe paketi raames kokku 37 miljoni euro ulatuses**. Seejuures said näiteks Läti põllumajandustootjad iga piimalehma eest toetust 86 eurot. Lihaveiste eest maksti Lätis toetust 137 eurot, piimatõugu veiste pullide või ristandpullide eest 96 eurot.

Leedu on sama raamistiku alusel Euroopa Komisjonilt saanud loa põllumajandus-, toidu-, metsandus-, kalandus- ja maaelusektori toetamiseks juba viiel korral. **Leedu poolt sellel aastal kavandatud abi kogumaht ülaloodud sektoritele ulatub kokku 189 miljoni euroni!** Septembris andis Leedu näiteks COVID-19 tõttu majanduslikesse raskustesse sattunud piimatootjatele 19,2 miljoni euro ulatuses toetust. Leedu piimatootmise potentsiaali säilitamiseks kompenseeriti antud abipaketi raames piimatootjate sissetulekute vähenemist juunist augustini. Toetust maksti kõikidele piimakarjakasvatajatele sõltumata ettevõtte peetavate loomade arvust. Toetus ühe lehma kohta oli ca 80 eurot. Leedu piimatootjatele septembris antud riigiabi oli jätkuks valitsuse eelmisele abipaketile, mille raames maksti piimatootjatele aprilli ja mai kahjude hüvitamiseks kokku 18,5 miljonit eurot.

Leedu on Euroopa Komisjoni loa alusel toetanud ka kohalikke seakasvatajaid 5,5 miljoni euro ulatuses, lisaks anti intressitoetust. Samuti on kohalikku seakasvatust toetanud 3,5 miljoni euro ulatuses Läti. Meile teadaolevalt maksti Lätis aprillist juunini tapamajadesse müüdud loomade eest toetust 22 eurot sea kohta, emiste puhul ulatus toetuse määr 40 euroni looma kohta.

Oluline on rõhutada, et kõik kolm Balti riiki asuvad sisuliselt samas majandusruumis ning meie põllumajandus- ja toidusektor on väga tugevasti omavahel integreeritud nii põllumajandustoorme tarnete, toidutööstuste kui kolmes riigis tegutsevate kaubanduskettide kaudu. Lätis ja Leedus makstud toetused mõjutavad otseselt ka meie põllumehi.

Piima kokkuostuhind ei kata kulusid

COVID-19 kriisi mõjud avaldusid piimasektoris juba märtsis, mil tekkisid probleemid piimatoodete ekspordil. Aprillis langes piima kokkuostuhind Eestis tasemele 304 EUR/t, mis on sisuliselt tootmise omahinna tasemel (303 EUR/t). Mais piima kokkuostuhinna langus jätkus ja saavutas madalaima taseme juunis, mil piima eest maksti põllumajandustootjatele keskmisena 275 EUR/t. Oktoobris on keskmine kokkuostuhind hinnanguliselt 285 EUR/t. Praeguseks on Eesti piimatootjatele makstav kokkuostuhind olnud juba pool aastat oluliselt madalam piima tootmiseks tehtavatest kuldudest, mis on tõsiseks ohuks Eesti piimandussektori jätkusuutlikkusele. **Kuue kuu jooksul piimakarjakasvatajatele tekkinud kahju ulatub vähemalt 8 miljoni euroni.** Tegelik probleem on aga sügavamgi, sest jätkusuutlikuks tootmiseks peaks piima kokkuostuhind olema omahinna piirist vähemalt 5-10% kõrgem. Eelmised kriisid on näidanud, et piimakarja hoidmiseks on vaja teha tõsisid jõupingutusi, vastasel juhul kaotame jäädavalt ühe osa Eesti piimakarjast. Eelmises kriisis kaotasime 14% Eesti piimalehmadest. Kriisides kaotatud piimakarja arvukus pole kunagi pärast kriise enam taastunud.

Käesoleva aasta riigieelarves ei jätkunud kahjuks ka vahendeid üleminekutoetuste täies mahus maksmiseks, mis on lisaks keerulisele turuolukorrale märkimisväärselt mõjutanud paljude piimatootjate sissetulekuid.

Lihaveisekasvatases tugevad turustusprobleemid

Ootamatu olukord, mis on tekkinud seoses COVID-19 viirusega, ei ole jätnud puutumata ka lihaveisekasvatuse sektorit. Nii kaupade liikumisest tekkinud ekspordi piirangud kui ka kogu HoReCa sektori ära langemine on oluliselt vähendanud Eesti lihaveisekasvatajate sissetulekuid. Lisaks lihatoodangule on Eesti lihaveisekasvatuse sektori oluliseks müügiartikliks nuumloomad, mida müüakse reeglina kolmandatesse riikidesse (nt Türgi, mis on olnud üks suurima mahuga nuumlooma turge alates 2010. aastast). Viimasel ajal on aga nii müügi mahud kui hinnad erinevatel põhjustel (ebasoodne valuutakurss, pingelised riikidevahelised suhted jm) langenud, mis on oluliselt vähendanud lihaveisekasvatajate sissetulekuid. Meie suurima tõu- ja nuumveiste eksportija Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu müügistatistika näitab, et nuumveiste eksport on selle aasta esimese 10 kuuga vähenenud võrreldes möödunud aasta sama perioodiga rohkem kui poole võrra. Möödunud aastal müüdi jaanuarist oktoobrini 3061 looma, sellel aastal on vastav näitaja aga vaid 1405 nuumveist.

Veisekasvatases üldiselt on Statistikaameti andmetel aasta algusest kaheksa kuuga langenud nii nuum- kui aretusveiste ekspordihinnad (vastavalt 15% ja 7%). Veiste kokkuostuhind on alates 2020. aasta algusest langenud ca 10%.

Veisekasvatajate sissetulekuid ja Eesti liha hinda mõjutavad ka Lätis makstavad loomakasvatuse toetused, sest Läti toetuskeem on oma iseloomult tapatoetus, mis paiskab turule veiseliha, mille tulemusel tekib ka surve hindade alandamiseks. Lihaveiste aktiivsem turustusperiood on sügisel, mistõttu sektori tegelikud probleemid alles hakkavad avalduma.

Leiame, et **lihaveisekasvatuse sektor vajab erakorralist abi hinnanguliselt ca 4 miljoni euro ulatuses**, et toetada põhikarja säilimist ning tagada lihaveisekasvatajatele sissetulekud sektori jätkusuutlikuks arenguks.

Seakasvatuse turuolukord halveneb

Sealihaturul on toimunud oluline hinnalangus, mida on viimase paari kuu jooksul tugevalt võimendanud sigade Aafrika katku avastamine Saksamaal. Sigade Aafrika katku leviku tõttu on maailma suurimaid sealiha tarbijaid Hiina peatanud sealiha sisseveo Saksamaalt, mis on viinud turu tasakaalust välja. Seakasvatajatele makstav hind on langenud tugevalt alla tootmise omahinna (ca 15-20%). Suurele osale Eesti seakasvatajatest on turuhind langenud tasemele 1,27 EUR/kg eest. Praeguseks on väga keeruline turuolukord kestnud üle kahe kuu. Praegust tootmismahutu ja turuhinda arvestades **toodab seakasvatusektor hinnanguliselt ca 1 miljon eurot kahjumit kuus**. Praeguseks võib toetusvajadust kokku hinnata juba 2 miljoni euron, kuid ilmselt võib see ulatuda umbes 4 miljoni euron, sest turuolukorra leevenemist pole lähikuudel ette näha.

Kaotasime eelmises kriisis umbes veerandi kodumaisest seakasvatusest ja sealihaga isevarustamise võime, mistõttu on tootmise uue languse ärahoidmiseks vajalik seakasvatajate erakorraline toetamine.

Lamba- ja kitsekasvatuse turustusraskused

Lammaste kokkuostuhinnad on olnud pidevas langustrendis, mis on viinud lammaste arvu vähenemiseni Eestis. Viimase kahe aasta jooksul on Eestis lammaste ja kitsede arvukus ebasoodsate turutingimuste mõjul vähenenud viiendiku võrra (ca 21 000 looma võrra). COVID-19 piirangud teistes Euroopa Liidu riikides on oluliselt mõjutanud inimeste tarbimisharjumusi ning vähenenud on restoranide ja toitlustusasutuste külastamine. See on lammaste ekspordi muutnud väga keeruliseks ja lambakasvatajad pannud raskesse majandusseisu. Hinnalangusest olulisem on, et lammaste realiseerimine on vähenenud nõudluse tõttu muutunud suureks väljakutseks. Tekkinud olukorras on väga oluline põhikarja säilitamine lambakasvatuseks. **Lamba- ja kitsekasvatus vajab põhikarja säilitamiseks hinnanguliselt ca 1,5 miljonit eurot erakorralist toetust.**

Aiandussektori ja kartulikasvatuse probleemid

Köögiviljakasvatuse suures hinnasurve seoses COVID-19 pandeemiast tingitud HoReCa sektori probleemidega. Selle müügikanali mahtude suur langus on tekitanud olukorra, kus kartuli- ja köögiviljakasvatajad otsivad jaekaubanduses alternatiivset müügiväljundit, mis tekitab täiendava hinnasurve aiandussaadustele. Näiteks kartulikasvatuse ekspordi pakkumised 2-3 korda alla omahinna. Hinda survestab odav importkartul. Poolas on kartuli hinnaks 4 senti/kg ning koos transpordiga jõuab Eesti turule Poola kartul 6 sendiga. Eestis pakendis turustamiseks kõlbuliku kartuli (sorteeritud ja pakendatud kartul) omahind on aga 13-15 senti. Kartulit kasvatati tänavu ca 3300 ha.

Sarnane olukord on tekkinud ka teistes põhilistes köögivilja mahukultuurides (peet, porgand, kapsas), kus on toimunud hinna märkimisväärne langemine. Sõltuvalt kultuurist on hinnad langenud 20-50%. Punapeeti kasvatati tänavu 163 ha, porgandit 430 ha ja kapsast 250 ha. Kui kapsa hind oli 2019. aastal 34 senti kilogramm, siis praegu on see 21 senti. Porgandi hind on aastaga langenud 27 sendilt 22 peale ja peedi hind 24 sendilt 12 sendile. **Köögivilja- ja kartulikasvatajate tulupuudujääk on praeguste turuhindade juures ca 500 000 eurot kuus.**

Aiandussektori jaoks olid tõsisemaks probleemiks ka COVID-19 pandeemia tõttu kehtestatud liikumispiirangud, mis viisid tööjõunappuseni. Tööjõupuudus ja ilmastikuolud põhjustasid suure saagikao suuremates maasikakasvatusele spetsialiseerunud ettevõtetes. Kahju hektari kohta ulatub sõltuvalt ettevõttest vähemalt 3000-5000 euroni. **Maasikakasvatajate toetusvajadus kokku ulatub hinnanguliselt ca 1 miljoni euroni. Kokku ulatub aiandustootjate toetusvajadus sõltuvalt turuhinna arengutest ca 4 miljoni euroni.**

Maheteraviljaturul on toimunud suur hinnalangus

Maheteravilja hinnad on suures languses, mille üheks põhjuseks võib olla COVID-19 põhjustatud majanduslik ebakindlus ja inimeste sissetulekute langus. Aastatel 2015-2018 oli maheteravilja nelja aasta keskmine hind FADN andmetel ca 228 eurot/t (2018. aastal koguni 282 EUR/t), praegu on hind langenud sõltuvalt kultuurist tasemele 100-170 eurot/t. Mahevilja hind on langenud sisuliselt tavaviljaga samale tasemele, mis on tekitanud maheteraviljakasvatajatele olulise tulupuudujäägi, seadnud kahtluse alla mahevilja kasvatamisega jätkamise mõttekuse ja maheettevõtete majandusliku jätkusuutlikkuse.

Samuti on Eesti mahetoetuste tase teiste riikidega võrreldes üks madalamaid. Praegust turuhinda, kulusid ja toetusi arvestades on maheteraviljakasvatajate toetusvajadus hinnanguliselt 50 eurot/ha kohta. Tänavu kasvatati maheteravilja PRIA andmetel ligi 53 000 hektaril. **Maheviljakasvatajate toetusvajadus on seega hinnanguliselt 2,7 miljonit eurot.**

Põllumajandustootjaid koondavad esindusorganisatsioonid paluvad riigil erakorraliseks toetuseks vajalikud vahendid eraldada veel sellel aastal valitsuse reservist ja 2021. aastal riigieelarvest. Erakorralise toetuse maksmise vajaduse muudab teravamaks asjaolu, et riik ei plaani tuleval aastal üleminekutoetusi maksta ja ka sellel aastal ei makstud täiendavaid siseriiklikke toetusi täies mahus. Võrreldes üleminekutoetusega võimaldab erakorraline toetus paremini suunatult toetada just praeguses olukorras raskustesse sattunud sektoreid. Meie ettevõtjate konkurentsivõimet mõjutab negatiivselt ka asjaolu, et Euroopa Liidust tulevate otsetoetuste tase on nii sellel kui järgmisel aastal ca kolmandiku võrra madalam ELi keskmisest.

Eestimaa Talupidajate Keskliit, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda ja MTÜ Eesti Noortalunikud jäävad ootama Teie kiiret ja positiivset tagasisidet. Oleme valmis selgitama olukorda täpsemalt.

Lugupidamisega

/digitaalselt allkirjastatud/

Kerli Ats
Juhatuse liige
Eestimaa Talupidajate Keskliit

/digitaalselt allkirjastatud/

Roomet Sõrmus
Juhatuse esimees
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda

Kaja Piirfeldt
Juhatuse esimees
Eesti Noortalunikud